

Иван Вазов

Хаджи Ахил

Портрет

Кой не е слушал за знаменития бръснар от град Сопот?

Всякой, който е минал оттам или просто се е разговарял в празните си часове при весело настроение с някой жител от Сопот, непременно трябва да е чул нещо за хаджи Ахила (аз тъй ще го наричам).

Вред, отдето е минавал слепият песнопоец и артист Колчо, трябва да е оставил някаква приказка или анекдот за моя герой.

А Колчо е пътувал навсякъде.

Колко весели събрания е занимавала личността и странностите на хаджи Ахила!

Колко духовити изречения на хаджи Ахила обикалят из обществото!

Обикалят и се изгубват без следа.

Защото хаджи Ахил е един беден бръснар, един вид полуграмотен *Фигаро*, който е чел само сънотълкувателя, Мартин Задека и библията, не записва това, което ражда главата му, и не чувства силно желание за безсмъртност при всичкото си убеждение, че е голям човек.

Не. Той е безпечен в живота.

Всичкото му славолубие се заключава в приобретението на повече бради за обръсване и в сваряването повече кафенца по пет пари.

Да, обича още страстно достойната си жена „баба Ева“. Булгарийята си обича повече от баба Ева.

А виното обича повече от булгарийята.

Както видите, малки слабости...

Та кой няма някоя слабост?

Наполеон обичаше без мярка емфието.

Александър Велики – питието.

Суворов имаше слабост да кукурика като петел.

Ное, праотецът, и той споделяше страстта на Александра Велики и на хаджи Ахила.

А хаджи Ахил, както казах и ще докажа, е забележителна, необикновена личност.

Всичките, които го познават лично, имат впрочем разни мнения в това отношение.

Едни го считат луд.

Други го считат пияница.

Трети – философ.

Читателите могат да кажат и те своето мнение, когато изчетат това, което сега захващам.

* * *

Пристъпям към портрета на героя.

Хаджи Ахил днес е на 66 години; ръст повече висок, отколкото среден; очи тъмносиви, пронизателни, в постоянно движение и често с поглед иронически; лицето му е широко и почти четвъртито по причина, че двете бузи малко по-горе от линията на брадата увисват и придават някаква приятна симетрия на образа, който без подстриганите мустаци, що го украсяват, много би приличал по формата си на образа на Горчакова. Челото му е широко и е набраздено успоредно с черните големи вежди с дълбоки бръчки и дипли, каквито се виждат по челото на статуята, която представлява Сократа. Хаджи Ахил преди войната носеше черен фес, форма от епохата на покойния султан Махмуда, който фес вероятно най-напред е бил съвършено ален, а после, от безчислените превапсувания, на които се е подхвърлял, се е преобразил и изменил постепенно шара си: от ален е станал ясночервен, после тъмночервен, после ясноморав, после тънморав, после възчерен, после черникав и най-после чер. В делнични дни хаджи Ахил ходеше с безкрайните си гащи – карвани, с безчислени стереотипически и неунищожими дипли, – а в големи празници обуваше сукнените си кафяви шалвари, нашарени отпреде, отзади, под пояса, над крачолите с тънък чер свилен шийрит, изобразяващ разни своенравни пера, шарки и арабески от доволно съмнителен артистически вкус.

Но тия шалвари, ако и да се гледат и днес съвършено нови, са твърде от отколешна дата и са играли важна роля в съществуването на героя ни.

С тях той се е ергенял и е пленявал красния пол вред, отдето е минавал; с тях сполучи да очаровае първата си съпруга и да се венчее с достойната „баба Ева“. С тях е ходил по света. Те са пътешествували по Мора, по Босна, в Цариград, в Букурещ, на Божигроб: възкачвали са се на гора Тавор, видели са нура, посетили са далечни земи, присъствували са на чудни събития. Те крият в себе си толкова старинни, мили възпоминания! Те се свързват с далечните епохи на младостта и пътешествията на хаджи Ахила. Затова и днес, когато ги обуе и се препаше с дамаскиния тараболуз, той приема извънредно тържествен вид; погледът му е важен и много знаменателен и вървежът му е тежък и професионален. Чибукът му, и той има своето блестяще минало; той му е бил подарен преди 35 години от йерусалимския игумен Никита във време на поклонението. Булгарийата му, и тя има почтена възраст. Тя е купена преди

много години на някой панаир в Македония за стойността на едно ножче, но той често уверяваше, че тя е рядкост.

– Тя не свири, а хоратува – казваше той с гордост.

За да довърша портрета му, ще прибавя, че хаджи Ахил се запечтваше винаги, когато трябваше да произнесе гласната „а“. Но тоя недостатък повдигаше още повече красноречието му.

Но най-чудна беше къщата на хаджи Ахила. Казват, че той горния й кат го преправял двайсет пъти и се успокоил само когато го видял в такъв вид, какъвто беше създала фантазията му.

И наистина, това беше една фантастическа постройка, неподчинена на никаква известна архитектура, на никакъв приет план. Гражданите й даваха име кулата. Стълбите, които водеха към тоя кат, се извиаха витлообразно и капризно и излизаха на едно тясно коридорче; то от лява страна даваше вход в полукръгъл балкон, обграден с дървени коническовъръхи пречки и висящ открит въз двора; отдясно беше вратата, половината от стъкло, половината от дъска, изработена марангоз, която ввождаше в единствената стая на тоя горен етаж. Таз стая беше окичена, наредена по един причудлив и странен начин. До самата врата имаше ракла с дървена решетка. През нея се виждаше в естествена големина статуята от гипс на едно дете, което пишеше на книга, подпряно с лявото си коляно. В целия град това беше единствената и първата гипсова статуя. Отде беше я донесъл? Но това гипсово дете беше най-привлекателното зрелище. Мъже, жени, деца идеха да гледат и да се чудят! А хаджи Ахил ги побутваше и им казваше да не говорят, за да не смутят мислите на пишущото дете. Насред потона, изработен, напъстрен с разни резни, вапсан със сини и червени краски, блещеше прилепено голямо околчато огледало, неизвестно за каква служба турено там. Надясно до разноцветния прозорец въз една масичка стоеше закована панорама, на която всеки посетител беше обязан да погледа, щом влезне. Хаджи Ахил важно и тържествено хващаше да върти ръчката и отвреме на време извикваше поучително:

– Севастопол! – Боят на Московеца с Ингилизина... Виж харно московците: шапките им приличат на кубето на „Света София“... Бил съм и там... – Ето, Горчаков и Менчиков! Тия са генералите руски... Капитанът ги познава... Виждал съм ги на Божигроб... Кога? Преди години... Гледай хубаво!... Венеция! Тя е при морето... Видиш ли каиците? – Стамбул? Това е Стамбул... Деветдесет и девет вери има там... френци, ингилизи, московци, италианци, аджеми, турци, арапи, гърци, арменци, яхудии, сиреч евреи, българи и прочее, и прочее... Видял съм

Дикилиташ, „СветаСофия“, Сарайбурну, Атмегдан, дето султан Махмуд изби еничерите; ходил съм на Юскюдар и на Индия... Познавам Бяло и Черно море... Мама! Ходил съм много... Стар човек съм... много зная... Учете се, дядя! – Москва, като гори! Там московците изгориха жив Бонапарта. – Видиш ли сега черковата... то е Рома... Там е Рим папа... Знаеш ли кой е Рим папа? Не знаеш... не си чел писанието... а аз съм бил там... Познавам Влашко и Букурещ – Омер паша! Заплюй го, гледай друго. – Везувия!... Видиш, видиш ли пламъците? Видиш, ама не отбираш, нали? Везувия е планина близо до Мъртвото море при Витлеем като нашата планина... само представи си из Остро бърдо да изскача огън и пушек из сине небе... а? Тия работи ги зная на пръсти... питай ме... всичко зная. Учен човек!

По стените и между прозорците бяха изобразени със светли багри различни местности и градове. На лявата стена беше изобразено с дебелашка живопис нещо по-добно на град с много натрупани къщи, тополи, сводове, минарета, кръстове, с мачти и платна от кораби, с мостове, прострени над една яркосиня поляна, която трябваше да е море. Отдолу се прочиташе надпис с полегати слова: Цариград или Константинопол (Маргарит Европейски).

На противоположната стена беше изобразен почти в същия вкус друг един град и отдолу му се четяха тия слова: Граде! Граде! Великий Вавилоне! Между прозорците се чернееха изписани тополи на зелен фон. Прозорците, които гледаха към пътя, на горнята си част бяха извъртени в полукръг, по мавритански стил. Долнята им част я обличаше решетка, която можеше да се изважда. Извън, към пътя, под прозорците беше изобразено едно голямо клонесто дърво и от двете му страни стояха вързани с вериги два жълти лева с изплезени езици и с дигнати опашки. Това изображение, види се, да ласкаеше най-много славолубието на хаджи Ахила и той с неизразимо приятно изражение на лицето гледаше на селяните, дошли на пазаря, като се запираха на пътя и изглеждаха зяпнали и с удивление тие жълти чудовища по стената.

Тогава, като изважда чибука из устата си, изпущаше нагоре един стълп от дим и покровителствено издумваше:

– Не се бойте! Гледайте ги, колкото щете. Те са вързани.

И пак захапваше кехлибаря на чибука. Или пък продумваше им просто:

– От Индия съм ги докарал.

И лицето му приемаше сериозно изражение, което отнимаше всякаква възможност на простодушния селянин да се усети, че хаджи Ахил

се вшутяваше или лъжеше.

Ако видеше, че купът от любопитни се увеличава, той тогава намисляше особено удоволствие да им дава урок от зоологията, да им описва качествата и нравите на докараните от Индия аслани, в който случай даваше пълна свобода и богатата си фантазия; разправяше с интерес кога ги е купил и за колко; как викали продавача, в кой град на Индия това е станало например: в Джендемташ.

А селяните зяпаха в устата му.

А хаджи Ахил все сериозен.

Но когато забележаваше, че го слушаха отстрана някои граждани и хващаха да го безпокоят с нескромния си смях, той прекъсваше курса си по зоологията, оставяше слушателите си и отиваше към вратата на лавката си и като смигаше лукаво към присмехулиците, удряше с пръст върху на червеникавия си нос и избърборваше полека и протегнато, като че пее черковна песен:

– То не е така, но на прости хора тъй се казва. Не смейте се, дядца... Простите хора обичат да ги лъжат, а пък аз съм учен човек!

* * *

Нещо от миналото на хаджи Ахила.

Единствен представител, останал жив от многобройно домородство, той най-напред, по време на всемирните си пътувания и построяването на вавилонската си кула, е бил доволно богат търговец с ножове и сабли, които разнасял по всичките панаири на Турция. Но когато това изделие на родния му град хванало да губи покупателите си, той се отчаял и като събрал всичките си сечива и смъртоносни оръдия, струпал ги в един кът на избата си, заковал вратата и обрекъл любимите си железна на вечен плен и ръжда. От него ден той престанал да бъде вече търговец на сабли. Когато го питали някои защо е зарязал тая търговия, той отговарял философски:

– Който продава смърт, може ли да прокопса?

По-после нови несполуки връхлетяха хаджи Ахила. Той има злополучието да ожени едничката си осиновена дъщеря за един лукав човек, чер в лицето и в душата; той упражняваше званието на адвокатин в турските кадийници и съдилища. Не се знай що прави, що чини: но зетът успя след една година да продаде къщата на дяда си, който остана на улицата. Новият владетел на къщата има милост да построи до зида й едно тясно продълговато кафене с една врата и едно прозорче, със стени, измазани само с черна кал, снабди го с няколко кайвеничета, чашки,

бричове и други дреболии и остави вътре да живее и да се препитава от работата си бедния хаджи Ахил със стопанката му; а самата къща заедно с вавилонската кула строполи, за да изгради ново здание.

Хаджи Ахил плака като Еремия пред вавилонските развалини.

Оттогава хвана да пие. Друго утешение нямаше.

Но хаджи Ахил беше философ. Той каза: божия промисъл, и скоро се примири с новото си положение и с клетката си.

Той се не отчая в нещастieto и не си разби главата, както Тамерлана в железните пречки, нито свърши дните си чрез отрова, както Темистокъл. Той нема зверовитостта на първия, нито чувствителността на втория, за да даде край на едно мъчително съществуване. Ако Тамерлан да знаеше да свири с булгария и Темистокъл да бръсне глави, те навярно биха намерили, че има още един модус вивенди на тоя свят; че човек не умира от жалост – с булгарията, нито от глад – с брича.

Напротив. Ако биха извадили хаджи Ахила из тясното му кафенеклетка, той пак би намерил едно кътче на земята, за да се доизвършат съдбините му, или поне – една излупена бъчва да живее в нея като Диогена и да се радва на слънцето.

Прочее той остана жив, но в душата му се породила и разви неумолима омраза към адвокатите. Адвокатите според него загрозяваха света.

– Едно нещо господ събрка: дето даде адвокатите – казваше той с въздишка.

И си изпиваше добросъвестно чашата.

* * *

Хаджи Ахил си нареди кафенето. Както той сам, както покойната му кула, така и кафенето му биеше в очи със своята оригиналност и чудат вид. Понеже не беше измазано с вар, а черните от груба глина стени раздражаваха погледа му и събуждаха злъчката му, той реши да ги поукраси колко-годе и се захвана за тая работа с голяма решителност и с умение на познавача... Подир година посетителят, като влизаше в кафенето, остояше поразен от необикновеното зрелище, което му се лъсваше. Всичките стени бяха облепени с шарени книги, изображения, картини, фигури, образи, библейски, исторически, комически, и всевъзможни чертежи и животни, които нямаха ни род, ни име. Да не бяха кайвениците, които висеха грациозно на стената до коминия, а до тях бричовете, забодени симетрически с тъпия си край в тясна дъсчица, чужденецът-турист, който пръв път влизаше тука, би помислил, че това е една обширна галерия на картини, едно всемирно изложение на изящните

произведения на живописиста по възточен вкус!

И действително това беше една любопитна и удивителна сбирка от разновидности, странни, невъобразяеми рисувания и картини, които само оригиналният артистически вкус на хаджи Ахила е умял да изнамери, сгруппира, разположи и хармонизира. Тук нямаше никакви категории, никакъв условен ред, никакъв рутинен план. Всичко беше налепено с едно философическо небрежение. Високото с ниското, изящното с дебелашкото, благочестивото с нечестивото, благородното с комическото; всичките противоположности и контрасти стояха тука едни до други, без претенции, без предразсъдки, равни... До историята седеше ботаниката, до богословието се смееше карикатурата; всичко се досягаше тука: до кадрото на Максимилиана, когото застрелят, стоеше фигурата на явския тигър; до главата на Александра Македонски, покрита с фригийска каска, добросъвестно висеше портрета на хаджи Ахила със заветния му султанмахмудов фес и с божигробския му чибук в ръката; до малката карта на двете полукълба, откъсната от някой Данов атлас, бе залепена коричка от цигарев книжки с името УОВ; в непосредствено съседство с шамбата на свети Панталеймона, изобазен как изменява закона на природата и залепя на магарето конска глава, беше залепена фигурата, одрана от някой илюстриран вестник, на някоя актриса, играюща канкан; до образа на Франца Йосифа и на царствената му съпруга стоеше ръкописният образ на Крали Марка, като се биеше на боздуган с Муса Кеседжия; или пък до шамбата на новия свети Георги с моралийския фес и с арнаутска ризница виждаше се бомбардирането на Севастопол. Разнообразието на изкуството се надпреваряше с контрастите на съдържанието на това безкрайно разстилане от всякакви чертежи и от всякакви краски!

Но дотука не се свършваше изумлението на зрителя. По полиците се трупаха нови съкровища от произведенията на човеческия ум! Нови чудеса смайваха погледа. Там бяха натуряни, прикрепени, изправени, сложени, пак в същия хармоничен безпорядък, хиляди изделия и вещи от метал, от дърво, от гипс, от камък, от Картон, от кост-цял един музей, представляющ във всевъзможни форми трите царства от природата в естествен или изкуствен вид. Тук се смесваха едно с друго дърводелието, ваятелството, литейството, железарството, гърнчарството, техниката, изкуствата, похватността, вещината в разни видове и форми и възрасти блестяха тука: свещници цинкови, кутийки вети, табакерки изхабени, тръкалца разни, тенекиени чакръчета, брусове, статуйки гипсови, гърненца карловски, ножлета сопотски и габровски с червени ножници, гурбери троянски, дървени уломки от женевски часовници, копчета черни

и металически, пловдивски позлатени лулички, късове от роговете на средногорски елен, части от слонова кост, зъби човечески, петала конски, кратунки за вода, една котка, габровски захлупци, една Венера без ръка, липовански икони, счупени огледала, цигарета, чибуци, чибучета, чибученца, наргиле с прекъснат маркуч, стъкленца главучести с балсама – фабрика сопотска – и празни флакончета с етикетите на парижки или лионски фабрики, чашки, зарфове, таблички, панички фарфорови, паласки, капъни, кафез, един маждрак, няколко саби, пишов с развален крак, карти за игра, гвоздейчета, драмове, вети календарчета, един сънотълкувател от Найдена Йовановича, една библия, пачи пера за писане, павунови пера из калоферския женски метох и безчислено множество дреболийки, нищожности и разни разности се мяркаха по тия прашни полици и свидетелствуваха за великото търпение и настойчивост на хаджи Ахила!

Но при всичко това хаджи Ахил съзнаваше стойността на своите колекции и с неописуемо удоволствие поглеждаше на посетителите, които имаха добрината да се интересуват от съкровищата му и да ги изглеждат с внимание.

Тогава една самодоволна усмивка озаряваше всичкото му лице и той, като изпушаше един облак дим из устата си, захващаше, както някога на селяните, да разказва на любопитните историите на всичките тия изделия: кое купил от Букурещ, кое донесъл от Божигроб, кое му счупила котката, като скокнала неблагоприятно подир някоя мишка, кое повредила с глупостта си баба Ева и тъй нататък, безкрай!... И всякога свършваше нескончаемите си разкази и обяснения със следующите думи:

– Акъл – море, ум – бръснач, змия – човек!

С тия думи той подразбираше себе си.

Но когато съглеждаше, че някои му се присмиваха или се подиграваха с него, или не вереха, както трябва, съкровищата му, той се мръщеше застрашително и намираше тозчас някоя остра епиграма, някой приличен и поразителен отговор.

Еднаж един млад руски възпитаник посред едно многобройно събрание, за да му се присмее, стори неловкостта да го попита:

– Дядо хаджи, чудя ти се на ума: защо си наредил тия безделици тука?

– За да се чудят гламавите – отговори спокойно хаджи Ахил.

Момъкът остана като гръмнат.

Общи смях.

Отношенията на хаджи Ахила към съгражданите му имаха двоен характер. Той мразеше сопотненци за тяхната гордост, за тяхното лукавство и притворна набожност. Той не взимаше участие в техните междуособни разпри, в техните вечни гонения. Той не държеше партия ни на младежите, ни на чорбаджиите, които с ожесточение се бореха с всякакви оръжия: младежите с нападения и със сатири, които той намираще всяка заран залепени на вратата на кафенето си, чорбаджиите – с интриги пред турците и с жандарите. Борбата на идеята с насилието не му беше по вкуса, не му се виждаше своевременна и той стоеше чужд от партиите и по-горе от вълнението на разпалените страсти.

Той печално каза веднаж на водителите на партиите, събрани в кафенето му:

– С такива умове преди петстотин години изпуснахме пилето... („Пилето“ беше българското царство.)

И той смукна бързо чибука, доволен, че каза една опасна истина.

Той осъждаше открито пороците на съгражданите си. Той се възмущаваше страшно от набожността на някои личности, в душевната чистота на които той нямаше голямо доверие. Той със саркастическа усмивка ги гледаше из прозореца на кафенето си, като отиваха всяка заран полека и важно на черкова.

– Богу се молят, на дявола слугуват – казваше той. Той им беше дал особени имена.

На едного викаше Лукавий рабе, на другия Фарисей, на друг Анания, на други Кайфа, а на други Ирод и пр.

Без да бъде чел Волтера или Ренана, или поне Бюхнера, той беше изгубил всяко благочестиво чувство и никога не посещаваше черковата, защото вярваше, че най-лукавите са най-набожните. Той не пропускаше никой случай, за да не изкаже протеста си против тая съблазън. Той протестуваше против материализма, който преобладава днес във всичките класове и звания. Когато минаваше поп покрай кафенето му, той казваше:

– Когато умре сиромашът, онова, което се пее, поповете го четат; а когато умре богатият, онова, което се чете, те го пеят!

И плюнваше.

– Дядо хаджи, защо не ходиш на Великден на черква? – питаше го един богаташ.

– Който има пари – „Христос воскресе“; който няма пари – „Смертию смерт!“ – отговори философът.

Хаджи Ахил желаше горещо да доде някакво наказание въз

сопотненци, за да се поправят от гибелните пороци, и когато един път падна силен град и уби всичко, той нагази сред пороя и дебелия пласт от градушка, която покриваше мегданя, запря се на средата и като вдигна ръцете към небето, със страшния тон на един древен пророк извика:

– Господи! Сега видях, че си бил прав човек! Като Езекиила той предсказваше големи нещастия на град Сопот.

– Ще дойде време – казваше, – когато на тоя мегдан ще порасте бучиниш, висок колкото Голиата, и ще пълзят жаби колкото Рачка Балът!

Това лице беше един лакът високо и един лакът ши-роко.

И когато подир пет години, т.е. в 1877 г., град Сопот стана на пепел и грамади, той посети родното си място и с една горчива ирония попита развалините мегдански:

– Вавилоне! Де ти хората?

Но неговите отношения към град Сопот, както казах по-горе, бяха двойки.

Като роптаеше против съгражданите си и изобличаваше високо техните грехове, той не се срамеше, че е член от същото общество, и с гордост прогласяваше себе си, че е от капитанското село. Той имаше високо понятие за ума и за достойнствата на съгражданите си и във всякой случай се стараше да докаже това в ущърб на близкия град Карлово, който по неизвестни исторически причини сматряше за нищожен, и никога не щадеше жителите му от отровните си сарказми.

– Кажи се, че си карловец, да ти платя данъка! – рече с досада на един свой съгражданин, който беше казал някоя глупост.

А обичаше да хвали славата на сопотненци, без да се грижи за истината – сопотненци са всичките големи хора!... Ако са хайдуци, стават воеводи; ако са калугери, стават игумени; ако са гемиджии, стават капитани; ако са даскали, стават... учители!

И разбуденото му патриотическо тщеславие нямаше граници тогава.

Понякогаж той от патриотизъм жертвуваше даже собственото си самолюбие, за да изкаже удивлението си към сопотненци.

– Роден съм за скеля, а тука двама души ме смутяват!

Когато на 1877 г. той избягна от Сопот, който нападнаха и разграбиха башибозуците – като разказваше на неколцина търговци в Букурещ уннщожението на родния си град, един от слушателите, букурещки българин, богаташ и дипломат, внезапно го пресече и му каза високомерно:

– Как? Сопот да дадете на башибозуците? Аз знам Сопот. Той има такава стратегическа позиция, щото вие можат да се браните цели

месеци: да бяхте завардили кисилерския път, да захванете ахиевския друм... После... дръжте се, бийте се... аз позицията ви знам!

– И като тебе имаше там – отговори самолюбивият сопотски хаджи Ахил.

„Дипломатът“ остана като попарен от тоя ответ! Той не познаваше на какъв човек дава съвети.

* * *

Винаги кафенето му беше пълно с посетители, дошли да му слушат приказките и смешките. Те му се не сърдеха за тънките и ядовити присмивки, които от време на време сипеше въз тях. Чорбаджиите, които най-много кльцнуваше и на които беше дал имена, заети от библията, непременно идеха да си пият утринното кафе у него. Те се смеяха гърлесто и весело за всеки нов епитет, за всяко остро наименование, което им прикачаше духовитият хаджи Ахил и които не биха простили никому другиму. Но той сам никога се не смееше и пазеше всичката си сериозност и равнодушие, като че на тия хора действително бяха такива имената; като че другояче не можеше да им се хоратува.

– Лукавий рабе! – казваше той на стария И. Б., който, като вървеше по пътя, пееше все черковни песни, а най-паче Всякое дихание да хвалит господа и беше дал два пъти фалит. – На бога се молиш, на дявола слугуваш. – Ха, ето влиза и Гордий фарисей – извика хаджи Ахил към Г. Х., който влезна високомерно, облечен с дълъг сукнен кожух с червени самурови кожи. – Ако да бях цар, щях да те обеса с броеницата ти – прибави хаджи Ахил, като показваше на безкрайно дългата му кехлибарева броеница. – Добро утро, Пилате – каза на едно новопоявивше се лице, което и заран, и вечер ходеше на черкова и беше се заклело пред кадията за 22 гроша на лъжа. – Ти трябва да идеш или от черкова, или от мехкемето... – Оо, ето и Кайафа, ето и Анания!... „и сотвориша совет нечестивий“... Книжници и фарисеи! Горе вам! – Добре дошел, Поклонниче на Мамона! – извика пак хаджи Ахил, като влезна един други дълъг кожух, който още припознаваше гръцкия патриарх. – Ей го, подава се и старият Ирод. Истина ли е, че ти крадеш от пангаря парите? – попита той едни неизмерими шалвари, които напълниха кафенето. – Ето ви всичките... Сега остая да направите совет и да разпнете Христа!... Буна диминяца, домнуле докатор Йосю – извика хаджи Ахил по влашки и отвори почтително вратата на едно деликатно человеческо същество, което мязаше да има едвам шестнайсет години, – вратът ти е тънък като на моето коте, краката ти са като на инглизин! Ти, байно, ядеш само

скакалци като Харалампия чудотвореца.

– Като Иван Кръстителя – поправи го деликатното човече...

– Ах, я виж там Ходжоолу! Чака да си купи месо там. Зинал да лапне касапницата цяла! Горко тебе, чревоугодниче!... Корем имаш като голямата возилница на Неча Мангачът; мъчно ще да минеш през иглените уши, (а да влезеш в рая, не ми се вярва. Ами ти, Бедний Йове! – обърна се хаджи Ахил към един милионер, който седеше в един ъгъл с подгънати крака и си сърбаше с голям шум кафето. – Феса ти не могат го изпра всичките букурешки перачки... Ти храниш децата си само с черва; от теб не мога да се вредя да купя чревце... ще береш греха на котката ми.

Подигравките бяха ядовити, но прави.

Смеяха се всички посетители; смеяха се и подиграните и с необикновено самоотвержение гълтаха ведно с кафето си и горчивия пелин на сарказмите, с които домакинът черпеше благосъвестно своите гости.

Но освен богатите той приемаше и друг род гости, които се събираха в кафенето му, когато отсъстваха първите. Тия други гости той особено обичаше и покрорителствуваше за техните симпатични качества и безвредност. Той и тям беше дал библейски имена... На одного казваше Сиромас Лазар. Той беше човек мирничък, гледаше все жално десния си ръкав и си вечно смучеше чибучето, макар че в циганската луличка нямаше ни огън, ни тютюнец. Той изпълняваше почтеното художество на кърпач и зимно време, когато пекнеше слънчице, изнасяше работния си стол под открито небе; в осталото време той се грееше на мангалите по кръчмите. Алексей Божий човек наричаше едно старо човече с окърпени гащици, с прозобана от молците шапка, което никога не пиеше ни вино, ни тютюн и при всичката си почтена възраст спрепаше се, когато срещнеше млада жена. Многострадалний Йов беше кръстил друга една личност, на която хлътналите очи гледаха все към небето и с благодарение приемаше всяка заран и всяка вечер по няколко юмука от съпругата си. Види се, затова хаджи Ахил беше нарекъл този Йов многострадалний за отличие от милионерина Бедний Йов. Прокажений викаше на друга една фигура, на която лявата страна на лицето беше покрита с лисича кожа, а дясната страна беше нацапана с безчислени черни големи петна от баба шарка и приличаше на една масбата, на която стотина селяни са ударили пръстите си... Матусале – викаше на едно човеческо кълбо, състояще се от едни гащи и от една шапка, в които се криеше всичко и което седеше безгласно все в кътчето до баджата и мъркаше като котка. – Голиате – обръщаше се към едно друго

интересно лице, на което светското име беше Ганчу Заякът или „прес-кокнизелката“. Това интересно лице имаше глава колкото един юмрук и стан висок един аршин и три рупа (хаджи Ахил беше го мерил), тъй щото, когато кафенето беше пълно и нямаше къде да седне, хаджи Ахил го намещаваше под тандъра, въз който простираше пешкирите да съхнат. Той обичаше, когато нямаше други гости в кафенето, да ги нарежда един до други и ги поглеждаше с отеческо благоволение, като бърбеше между две смуквания от божигробския чибук:

– Блажени нищи духом... Тия хора не могат уби една муха, не знаят да рекат „копче“... За тях само господ крепи света... Мисля, мисля, па ще стана един ден да ги натоваря в кош на един кон, да ги закарам на Цариград пред султана... Па ще кажа: „Царю честити! На такива хора данък взима ли се?!“

Тия ласкателни думи докарваха в умиление библейските личности. Сиромах Лазар се ухилваше от умиление, като че пекваше на него зимното слънце; Прокаженият почесваше с чибук врата си; Алексей Божи човек измърморваше: „Бог да прости“; Многострадалний Йов свляше очите си от небето на хаджи Ахила, усмихваше се и си поклащаше главата, което означаваше: „Да, да!“ Человеческото кълбо минутно преставаше да мърка при мисълта, че ще излезе пред султана; а Голиат – от благодарение засукваше си чекинястия мустак – другият му мустак не беше ош израсъл.

* * *

Но в празничен ден, когато посърбваше, той беше просто чудесен. Гологлав, по ентерия, с възпретнати ръкави, с божигробския чибук в ръката, той застанваше на улицата пред врагата си и захващаше нескончаемите си филипики и проповеди към купа любопитни, които растеше на всяка минута. Целият мегдан се изпълняше от гласа му, гърлест, силен и неизтощим: всичките слушатели напънаха уши, за да схванат смисъла на думите и предложенията му, които се следваха с възрастающа бързина, сливаха се, пръскаха се, губеха се! Той хулеше, съдеше, протестираше, сипеше въз разни лица сарказми, издумваше недоизказани подигравки, тънки загатвания, раздаваше наляво и надясно ловко стрелнати епиграми; ръсеше вред смях и отрова. За всекиго имаше дума, за да го охарактеризира; на всекиго познаваше миналото, слабостите, смешните страни; не оставяше никой да замине из пътя, поп било, жена било, старец било, турчин било, докато му не прикачеше някой верен епитет, докато го не надареше с някоя ехидна забележка. Той изговаряше

духовити фрази *bons-mots*, импровизираше стихове, произнасяше философски афоризми, разбира се, по своите отживели понятия и с простия си стил, но които често по правотата ви поразяваха и които, турени в устата на Волтера или на друга някоя знаменитост, щяха да се учат наизуст от всичките. После грабваше заветната си булгария и дрънкаше с неподражаемо изкуство, пееше, оставяше я, говореше пак, взимаше я пак, дрънкаше, тъй щото, когато той почиваше, булгарията говореше; после тя почиваше, за да говори той, и звукът, шумът беше нескончаем.

– Дяца... слушайте! Стар човек съм, ще умра! Тия златни пръсти в земята ще гният... – Помнете ми думата: вие сте гемията и аз съм капитанът гемии чевирен капитандър. – Не ще правда, ами иска разправия! – Простаците, дето мълчат, приличат на сандъци заключени, в които няма нищо. – Яж, Райко! – До хляб, майко! – Къща без жена и мъж без пари – огън да ги гори. – Едни казват онова, което вярват; други вярват онова, което казват! – Вятърът изкъртюва един бор, но не може да премине през една паяжина. – Хубост гюрджийска, ум чифутски, език ерменлийски, гръцки фудуллук, турска поразия, българска мъка! – Всичките живи животни хранят други живи животни: торът храни земята, земята храни жълъда, жълъдът храни свинята, свинята храни нази, ние храним турците, турците хранят султана, той храни бълхите, бълхите и те може би хранят други бълхи. – Чудя се на ума на Х. Г., на парите на И. П., на лукавството на П. Р., на учението на Н. Л. и на ходенето на Н. И. – Когато стане пожар в Цариград, три тюрлии хора отиват там: едни отиват да гасят, други отиват да се пекаат, трети отиват да крадат! – Войска пруска, сила руска. – Московската войска яде хляб корав – кокал, чер – катран, кисел – оцет, солен – зехир! – Цара турчяска, цара хайдутяска. – Имаш ли пари – Христос воскрес; нямаш ли пари – смъртию смерт. – Която крава не пуца мляко, закалят я; което дърво не дава плод, отсичат го; който си не плаща кафето – пьдят го... – Умре ли сиромах – поповете: ъъъ! Умре ли богат – ооо – о о о! – В Индия едно камъче струва пет хиляди гроша, в Сопот една кола камъне струва един грош. – Московците казват на дявола чорт. – Съгласни овце балкан минуват; несъгласни вълци един по един ходят. – Кога взимаш жена, гледай да не бъде коминът ѝ от кош и веригата от дървена кука. – На Ганча Заякът казваше: – Хората търсят зайците в гората, а ти си слязъл в селото. – На троянците казваше: бръснати глави – ушите им навънка. – Поговорките му няхаха край, епиграмите му няхаха брой. Но най-после хаджи Ахил изведнаж спираше многоглаголанието си, влизаше си в кафенето, като казваше на зяпналата навалица: – Доста; ако на вас кажа всичко, за мене какво ще

остане да зная?

Един път се разговаряха в кафенето му майсторите Христоско и Митко с роднината на един покоен богаташ с твърде ограничен ум относително надписа, който трябваше да издълбаят на мраморната гробна плоча, що им беше поръчана.

– Пишете на нея: добитък се роди, говедо умря – пробъбра хаджи Ахил.

В надвечерието на въстанието общото разпаление беше обладало и хаджи Ахила и той беше приготвил и лъснал маждрака си; той често пред гостите си го подмяташе, хващаше, подхвърляше и се обучаваше по всякакъв начин да го движи, върти, хвърля. С това оръжие, остало от времето на Троянската война, той искаше да усилва начинающата се борба. Той правеше разни тънки загатвания на турците, които заминаваха край вратата му или доходеха да ги бръсне, и с невъобразимо изкуство той ги подиграваше и заплашваше, без да се усетят, отиосително бъдащата беда, дето им се готвеше.

Като бръснеше един ден главата на един турчин селянин, той каза полугласно и пеешком:

– Писанието казва, че която кратуна не дава плод, отсича се и се хвърля на кучетата... Мога и сега... но чакам деня... защото съм учен човек... да, да!

Друг един, онбашият, зъл турчин, като го завари в нетрезвено състояние, че викаше малко по-яката към минавачите, посочи го на един пандурин и каза:

– Алън шуну! (Закарай тогава в затвора.)

– „Алън шуну“ е лоша дума, онбаша! – каза хаджи Ахил, като се готвеше да тръгне към конака и пееше по черковно: – Покай се, грешний агарянецо! „Алън шуну“ е лоша дума!... Скоро ще да ти кажа и аз две думи... То е все божия промисъл! Все по същото време бяха го запрели за данъка. Бунбаширинът се разхождаше из конака. Хаджи Ахил гледаше из дупката с голямо увлечение на някои нежни сцени от домашния бит на петеля и кокошките. Не се знае какъв психологически процес се извърши в главата му, но той извика изведнаж:

– Ефенди! Пусни ме, лошо ще стане... Пара истерисен, пара чок... Вярвай бога, на, лошо ще стане... До три месеца всдчки ще си оберете крушите... Пара вар... Казал го е Мартин Задека!

– Що бърбе тоя керата? – свирепо попита бунбаширинът.

– Пияница, ефенди... Казва, че имал пари... – измърмораха уплашено пандурите българи.

Когато по-после няколко казаци от отряда на генерала Гурка се появиха в Сопот, хаджи Ахил в ликуването си спусна се да дави един някогашен чорбаджия, вследствие на което председателят на привременния градски съвет каза на Михала пандурина:

– Михале! Затвори хаджията вътре (в тъмницата).

Хаджи Ахил погледна отчаяно към председателя и каза:

– Петстотин години вътре и сега ли вътре?

Хаджи Ахил беше виждал някога на Пера европейските търговци как с една дума начеваха и свършваха тъкмежа в канторите си и не отстъпяха ни аспра от цената, която бяха обявили най-напред на купувача. Същото правеше и той.

– Дядо хаджи, колко взимаш да ме обръснеш? – питаше някой селачанин.

– Грош.

– Не може ли за двайсет пари?

– Не може нито за петдесет!

Понякога поискаше да се пошегува с желающия, който се пазаруваше.

– Може, може, седни!

Желающият сядаше. Хаджи Ахил му завързваше платно около врата, обръсваше му половината глава, избрисваше го и му подаваше огледалото.

– Честито ти!

Селянинът се виждаше с изумление обръснат само наполовина.

– Как! Че ти не си ми обръснал другата половина? – викаше той слисан.

– Половина цена, половина траш – отговаряше спокойно хаджи Ахил и си тъпчеше лулата.

Друг път сцената се видоизменяваше.

– Дядо хаджи, колко пари взимаш да ми обръснеш брадата? – питаше го някой.

– Грош.

– Не може ли трийсет пари?

– Може, но с условие да си сапунясаш самичък брадата там на барата; на ти сапун!

Както по-първият, така и този плащаше тозчас гроша.

Друг един път той направи съвсем друга проделка.

– Дядо хаджи, колко взимаш да ме обръснеш и умиеш? – питаше го един богаташ.

– На тебе взимам шейсет пари.

– Шейсет пари! Луд ли си? Грош плащат навсякъде... Вземи гроша.

Хаджията избъбра:

– Глава като на кон. Добре, седни.

Той му присла платното около врата, възпретна се, подаде му лиена, дръпна верижката над главата му, окачи менчето, завъртя чепа и захвана да сапунясва дълго главата „конска“. Когато главата заприлича на едно голямо снежно кълбо, което децата изтъркалят зимьска по снега, хаджи Ахил остави сапуня, избърса си ръцете и излезе тихичко из вратата, за да посети две-три кръчми по мегданя. Доста чака пациентът връщането на бръснаря с глава, обвита от дебел пласт непроницаема и лютивя пяна, която му не позволяваше нито уста да отвори, нито да погледне, нито пък да остави тежкия лиен, препълнен със сапунева вода, от тежестта на който ръцете му трепереха като листо. Подир доста време достойният Фигаро се върна във весело настроение, грабна булгарията, седна срещу нещастния многотърпеливец и запя:

Димитро ле, русокосо момиче,
я кажи на майка си, Димитро,
да не ражда друго чедо като теб!

Когато снежното кълбо усети присъствието на хаджи Ахила, той направи отчаяно усилие и измърмора с полузадавен глух глас:

– Хаджи, хаджи, скоро!

А хаджията дрънкаше и пееше:

Като имаш много пари, драгинко,
познаваш ли кой съм ази, драгинко!

– Хаджи! Хаджи! – викаше отчаяно сапунясаната глава. – Полей ме!...

Хаджи Ахил спря свирнята.

– Почакай да свърша песнята, не е дълга.

– Поливай! Поливай! Умирам!

– Колко пари?

– Колкото щеш! Грош и пет, петдесет, вземи шейсет! Скоро!

Това беше същият quart d'heure на Рабеле.

Хаджи Ахил стана и преспокойно възпретна се пак и освободи главата и ръцете на многострадалеца, който има нужда от пет минути, за да

си издиха и почива, като че беше се изкачил навръх Стара планина със сто оки камък на гърба.

При всичко това тези проказничества на стария герой не сърдеха ония, които ставаха жертва на тях, а, напротив, приятелството се затвърдяваше.

Но в четвъртъчни дни, когато идеха карловци на пазаря в Сопот, хаджи Ахил не можеше да се удържи, за да им не засвидетелствува силното предубеждение, което имаше против тях.

Дохождаше някой карловец да се обръсне и умие главата си.

– Дядо хаджи, да ме обръснеш и умиеш – колко пари?

Хаджи Ахил поглеждаше го внимателно в главата, замисляше се като пред една математическа задача и отговаряше след едно значително покашливане:

– Не мога ти каза колко пари струва твоята глава...

– Как не можеш?

– Вярвай бога, не мога сега...

– А защо? Колкото взимаш и на другите.

– Не е все то... Ти не си ли от Карлово?

– Как? Не знаеш ли ме? Тинко Куртето.

– Мъчна работа, мъчна работа – отговаряше замислено хаджи Ахил.

– Не се вшутявай... Обръсни ме и вземи си парите, че бързам... Колко пари?

– Чакай, сега ей ще ти каза – извикваше хаджи Ахил, като осветен от някое внезапно вдъхновение, и се затичаше към одърчето и бъркаше под възглавницата.

Карловецът гледеше с удивление.

Скоро хаджи Ахил се завръщаше с едно кълбо на метро в ръката и приближаваше към смаяния посетител.

– По-напред да ти премеря главата...

И сваляше шапката му, развиваше около един лакът от метрото и увиваше набраздената ивица около главата му като екватора на земното кълбо.

– Трийсет пари! – викаше високо хаджи Ахил.

Карловецът го гледеше опулен.

– Да беше сопотненец или калоферец, щях да му взема гроша. Твоята глава едва има 48 сантиметра широчина, по-малка е и трудът е по-малък, не искам никого да горя – обясняваше хаджи Ахил на недосетливия си посетител, като се удряше по върха на носа.

Същите шеги обичаше да прави и с ония, които идеха да си вадят зъбите.

Защото хаджи Ахил беше прочут зъбоизваждач. Това деликатно изкуство беше наследил от праотците си заедно с цял арсенал клещи и инструменти, изработени в средата на XIII век от първия железар, който хванал да удря въз наковалнята в Сопот. Оттогава до днес тия първобитни клещи са се увирали в хиляди уста, вадели са хиляди зъбове: предни, кътници и кучешки... Новите усъвършенствувания, станали до тая част, никак не са дохождали до знанието на хаджи Ахила, което впрочем никак не му бърка и днес да минува за най-изкусен лечител на зъбите.

Явяваше се при него един селянин с отекала буза.

– Дядо хаджи, дойдох да ми извадиш кътника... Три нощи не съм спал.

– Добре, дай един бешлик да ти го извадя – продумваше хаджи Ахил, като смучеше чибук си тържествено.

– Един бешлик? Много искаш!

– Е добре, дай един грош – да ти ги извадя всичките – допълняше той и гледаше селянина право в двете очи.

Разказваха една друга странност на тоя неизчерпаем шутник.

От Одрин дошла един път една була из харема на някой си паша, за да си извади зъба при хаджи Ахила, на когото растящата слава достигнала дори дотам. Тя изтеглила страшни болести от зъба си и никому не се решавала да се повери да ѝ го извади. Сега тя дошла нарочно в Сопот при прочутия зъбоизваждач.

Хаджи Ахил я разпитал подробно за болния ѝ зъб, пипал ѝ бузата, кой знае защо, без да гледа на присъствието на ревнивата баба Ева, и най-после ѝ казва, че ще ѝ извади болния зъб без никаква boleжка. И после извадил изпод одърчето една копаня, пълна със стотина вадени зъби – еднокорнести, двокорнести, тришипясти, някои цели, някои строшени, други с късове почерняло и изсъхнало месо, други скачени с кокалчета от челюсти; и всичко това сложил пред очите на слисаната була; после изважда и слага пред нея друга копаня, пълна с разновидни клещи, едни малки като онези, с които шивачите превиват копчета, други големи с тумчасти глави и със зъби, както онез, с които изтръгват дълги цигански гвоздеи; щипци, прилични на ония, с които ковачите държат нажеженото желязо върху наковалнята под ударите на чука; куки, шишове, стискалка с витла, даже ножчета!... Цяла една колекция от инструменти за дърпане и мъчене, които само инквизицията смяла би да употреби на човеческото тяло! Това страшно зрелище привело в ужас

нешащната пациентка.

Хаджи Ахил спокойно хванал да избира между тия кръвожадни оръдия онова, което ще увре в розовите й уста.

– Аман!!... Аман!!!... Не щъ, не щъ, не щъ!... Отворете ми вратата!... – И тя като вихрушка изскоква навън, качва се в талигата си и бяга право на Одрин при пашата.

Подир един месец жандарин повика хаджи Ахила при агата на конака.

Хаджи Ахил тръгна. Когато влезе в конашката порта, той видя в коритото на чешмата потопен един сноп дрянови пръчки. Изведнаж му хрумна на ума за пашовата булка: студен пот го обля.

Когато се изправи пред агата, той се питаше: дали сто, дали петдесет? Нямахше съмнение, че тоя път щеше да заплати скъпо задницата му за всичките лудости на мозъка му... В тая минута като светкавица му минаваха през ума хиляди мисли и съображения, хиляди начини и хитрости, за да отбегне дряновите тоеги или поне да се отложи получаването им за един неопределен срок... Но нищо не помагаше... На всяка комбинация, на всякой план резултатът излизаше все същият: сноп дрянови тоеги, натопени във водата!... Никога той не си бе помислил, че това невинно цветуще дърво било толкоз опасно за някои части от човеческото тяло... Тоя случай беше единственият в пълния му с приключения живот. Всичко му беше минавало през главата. На неврокопския панаир например бяха му откраднали джубето ведно с плана на вавилонската кула; на Мора едно паликаре беше му ударило една плесница в една кръчма, на което хаджи Ахил от своя страна отговорил с думите: Божия промисъл; на гора Тавор беше намерил на мястото на вранястия си кон, купен от един арапин за 3000 гр., вързано едно сляпо бедуинско магаре; в Цариград бяха го строполили из стълбите на „Света София“, дето любознанието му го беше увлякло, без да иска от някого воля, в който случай той не изгуби освен два предни зъба; в Букурещ даже хаджи Ахил бил герой на голямото театро, дето, като видял на сцената, че един пада, прободен от нож, който убийцата изважда цял кръвав из тялото му според ролята, той надал вик и фукнал да бяга напреки през столовете, като смачкал два цилиндъра и няколко малакофа. Тоя случай впрочем не му костувал освен пет жълтици глоба и десет дена затвор, в което време били подложени на медицинско освидетелствуване умствените му качества... Та и в Сопот даже е бил затварян повече от един път, но сегашният случай беше съвсем неожидан и нетърпим. Да украдат на човека джубето с един план на една кула; да му променят коня на

магаре; да му дадат плесница, от която бузата не губи нищо, а, напротив, става по-румена; да го бутнат малко грубо из стълбите на „Св. София“ -всичко това беше за човека дадено, всичко това можеше да се случи и изтърпи и веднаж, и дважд... Но един сноп дряннови тоеги, и то натопени! Това беше по-горе от усилията на неговия ум! В Апокалипсиса нийде не се споменуваше за такова произшествие, нито Мартин Задека, при всичкото си учение, не беше го предвидял!

Наистина, хаджи Ахил, както го беше казал еднаж, обичаше да страда, както са страдали всичките големи човеци, какъвто мислеше и себе си. Но той си предполагаше, и справедливо, че никой голям човек не би се съгласил да приеме сто, па било и петдесет само дряннови тоеги, натопени да киснат предварително във водата! Това беше просто невъзможно. Фантазията на хаджи Ахила, която си беше създала тъй внезапно тая ужасна перспектива, не можеше вече да се помири с мисълта за възможността на такова едно невероятно събитие.

Виктор Хюго в своите „Châtiments“ разказва, че Наполеон I пръв път потреперал, когато видял полковете си зарити или замръзнали прави сред руските снегове.

Хаджи Ахил, капитанинът, ученият човек, изобличителят на пороците на века, философът, който беше досега извадил хилядо зъба и обръснал безчет бради; който не клатеше шапка никому; който се не боеше от никое човеческо същество освен от кучето на Фачка Гущерът, и то когато беше отвързано само, и от лудия Христякя, който хвърляше камъне въз него; хаджи Ахил, казвам, който не се уплаши от нищо в живота си, да, освен от убийството, което произлезе в букурещкото театро-сега, пред тоя прост ага, пред снопа дряннови тоеги – о ужас! – потрепера, уплаши се! И великите хора понякога са осъдени да изпитат сред някои големи катастрофи чувството на страха!

Но нека додем до края на тая критическа минута.

И тъй, хаджи Ахил трепереше.

Агата го погледна усмихнато.

Хаджи Ахил се опули.

Агата му подаде емфието си.

Хаджи Ахил взе с два пръста.

Агата му скимна да седне и кихна.

Хаджи Ахил кихна и седна.

Агата му каза:

– Кузум, хаджи!

Хаджи Ахил отговори:

– Буюр, беим!

Агата отвори зеленото ковчежче, извади една лира и я подаде на хаджи Ахила.

– Това ти праща одринският паша... бакшиш.

– Бакшиш?!...

Хаджи Ахил мислеше, че бълнува.

– Бакшиш, задето си излекувал зъба на децата му – каза пак с усмивка достойният човек.

– Аз?

– Писал ми е още да ти поръчам да му проводиш от същия лек, да се намери, когато трябва...

– Не мога, ефендим.

– Как, свършил ли си го?

– С кола имам от него, но...

– А кажи защо?

– Ефенди, моят лек е: страх!

И той му разправи работата... Агата се много смя.

Подир тоя благополучен изход из страшните душевни безпокойствия и неизразими мъчения, в които го беше хвърлил видът на злочестите дряннови вейки, хаджи Ахил амаше право да се поразвесели със спокойна съвест. До вечерта той успя да унищожи с една кръгла разходка го кръчмите половината лира – и като човек, който цени всичката високост на признателността, не забрави да пие няколко пъти и за здравето на великодушния зъб... Тая вечер между другите приключения се ознаменува още с един бой, който хаджи Ахил даде на достойната баба Ева.

* * *

Няколко думи за другарката на нашия герой. Нейното име не беше Ева и тя не беше още баба. Хаджи Ахил ѝ беше дал тая титла вероятно по някои библейски възпоминания – нека и аз тъй да я наричам... При всичките удари, с които хаджи Ахил я надаряваше от време на време, това никак не им бъркаше да бъдат образцови съпрузи. Хаджи Ахил беше баба Ева не че тя заслужаваше това или че той я мразеше, но само и само да ѝ научава, че той е мъж, а тя е жена. Но баба Ева не мислеше за благоразумно още да повдига женския въпрос у нас и да дигне знамето на емансипацията на жените.

Прекрасна жена! Тя никога не му отвърщаше с лоша дума. Щом го видеше, че иде пиан, което впрочем, за честта на хаджи Ахила, ще

призная, се случваше само в понеделник и в сряда и във всичките неделни празници, тя гледаше да вземе положение отбранително или недостъпно, като туряше между него и себе си дебелия зид, който делеше кафенето от съседния двор; там тя намираще прибежище, додето му минеше охотата да ѝ заяви своите привилегии на мъж. Но ако не успееше да стори това, тя снасяше с покорство тежките псувни и още по-тежките юмруци на хаджи Ахила. Както той, и тя имаше своята философия за отношенията на мъжа и жената в социалния и домашен бит. Тя имаше вече доволно опитност в съпружеския въпрос, забравих да ви кажа твърме, че баба Ева сега води втори мъж. Покойният Митрофан, бог да го прости, беше я привикнал вече да пренася безропотно господството и юмруците на мъжа... Тя нямаше защо да жали Митрофанча; той към нея не беше разговорлив, освен когато ѝ говореше псувни; не беше щедър, освен когато ѝ даваше юмруци. Нямаше за какво да го сравнява с хаджи Ахила. Каквото оня, такъв и тоя. Тоя поне я биеше не от неразбранщина или от подлост, а за принцип, за да докаже една евангелска истина.

– Ех, да ги порази, такива са всичките мъже... – разсъждаваше философски достойната баба Ева.

Но тя го обичаше. Тя му беше предана. Помагаше му в кафенето, подаваше огън за чибуците, вареше кафе, когато той бръснеше, и понякога се намесваше в разговора на гостите и даваше мнението си например върху някое съвременно политическо събитие.

– Пулион, Пулион... па и той се оножда от царството... Цар било, какво било – всичко е тъй... Господюва работа – казваше дълбокомислено безценната другарка хаджи Ахилова.

– Това беше през Френско-пруската война.

Или пък запитваше:

– Ами тоя дядо Милхем папицаш ли е, или българин?

Тогава хаджи Ахил извърщаше се намусено към любознателната си половина и измърморваше полугласно:

– Пази боже от калпав брич и от неучена жена.

И баба Ева се оттегляше засрамена настрана след това внушително забележаване, като оставаше нерешен за нея въпросът за народността на пруския крал.

Едничката обида, едничкото оскърбление, което нанасяше хаджи Ахил на чувствителната си съпруга, беше думата повтория, с която той понякога заменяваше библейското ѝ название. (Забравих да ви кажа твърме, че хаджи Ахил сега води втора жена.) Тя тогава пламваше от

негодувание, самолюбието ѝ, наранено ненадейно, изкачаше в жива червенина на лицето ѝ и тя сопнато му гълчеше:

– Невидяло ти се повторията! Чунки ти си първи младоженец... Пустата тая дума отде я изкова... Луда глава.

Но хаджи Ахил със стоическо спокойствие гледаше на бурята и нямаше ни най-малко желание да изличи в речника си тая дума. Напротив, той ѝ доказваше нейното филологическо значение и че само она би измислил такава дума, който е чел Писанието.

– Бабо Ево, ти си глупава жена, не си чела Писанието... Аз съм пътувал на Мора и на Букурещ; виждал съм деветдесет и девет народа... видял съм храма на Соломона... Соломон е бил и той учен човек; Соломон е имал седемстотин повтории... а аз имам една – и нея му давам.

– Ти най-после и гащите ще си дадеш на тоя пусти Соломона... убил го бог. Когато доде тука, и кафето си не плаща – казваше ядосано баба Ева.

– Неучена жена, яко древо неоделанное – богословски изгълчи ѝ хаджи Ахил и оставяше сърдитата си съпруга в нейното дълбоко невежество в областта на Писанието.

Хаджи Ахил имаше твърде лошо понятие за жената. Било че не беше дотам блаженствувал с първата си съпруга, било че като син на века си и той споделяше общия предразсъдък против жените, той не казваше никога добра думица за красния пол и най-ядовитите му укури се отнасяха към тоя пол.

Понякогаж той наричаше жена си: Врази домашниего!

Един път младеж някой го попита:

– Дядо хаджи, ти си опитен и учен человек, кажи ми как да си избира жена?

Хаджи Ахил погледна присмехулно към баба Ева, която се намери там, и като тегли по-много чибука – пусна въз нея една вихрушка от дим и отговори на желающия да се жени:

– Вземи един полвяк с вода, напълни го със змии, скорпии и всякакъв гад, дето има отрова на езика... Замижи, бръкни в повляка и извади, каквото допипаш... Ти все ще хванеш змия, но моли бога да не бъде само усойница.

Баба Ева при тия думи се прекръсти разтреперана и каза:

– Тоя човек ще полудее.

Но хаджи Ахил не се разсърди от това загатване... То му причини още по-голямо удоволствие. Той видя, че бодна в сърцето баба Ева, и остана доволен от себе си, като пришушна на устата с чибука си:

– Акъл-море, ум-бръснач, змия-човек!

Но хаджи Ахил искрено любеше жена си.

При всичките присмивки, подигравки и юмруци той знаеше да цени благотворното влияние на жената върху човеческото щастие и като противопоставление на горното оскърбително сравнение той понякога казваше:

– Къща без жена и мъж без пари – огън да ги гори!

Тогава баба Ева се ухилваше тъй приятно, тъй ласкаво гледаше в очите на съпруга си, както прави котката, когато я гаят по свилената опашка.

Хаджи Ахил обичаше страстно другарката си и това той доказва в една критическа минута.

Когато на 1877 г. пълчищата башибозуци, подигнати от близостта на Сюлеймановите войски, нападнаха Сопот, хаджи Ахил трябваше да бяга, както всичките, през Балкана.

Тогава той презря всичко: и имот, и бръсначи, и кайвеничета, и живописната си галерия, и неоченимия си музей, дори и булгарията, дори и божигробския чибук!

Две неща само съхрани и изнесе през Балкана: маждрака си и баба Ева!

* * *

Последните велики събития: войната, опустошенията, освобождението не слисаха никак хаджи Ахила. Те бяха предвидени и не изкараха из устата му други глас на удивление освен двете философски думи: божия промисъл, с които безразлично посрещаше всяко велико приключение в живота си – например: строполяването му из стълбите на славната „Света София“, получаването в Мора на знаменитата плесница, приемането в Сопот сто гроша златни вместо сто тоеги дряннови и Освобождението на България.

Впрочем, да; появяването и стоенето на русите в България упражниха върху него неоспоримо влияние.

Сближението му с русите потикна духа му напред в областта на езиковедението: научи се на руски език. Да!

На последно време като минувах през Карлово, аз счетох за истинска длъжност да посетя стария съсед и познайник хаджи Ахила, преместил се в тоя град. Намерих го в новото му кафене.

Едничкото украшение се състоеше в прозорците. Те бяха облечени (съвпадение необикновено) с броевете на покойните вестници „Витоша“

и „Басирет“. На средата им обаче хартията заменява парченца джамове, троеъглени, окръгли, полукръгли и многоъглени – форми, дадени тям от каприза на случая, които се поддържаха прилепени о изкусно рязаните краища на хартиите. В къта стоеше изправен преживевшия кораблекрушението маждрак. Той (хаджи Ахил) беше и сега сиромах. Баба Ева делеше съдбата му. Достойната жена! Той беше сега във весело настроение и удивяваше един куп любопитни със своето знаяне на руския език:

– Акъл-море, ум-бръснач, змия-човек! Учен човек съм, дяца... Чета Писанието и зная руски... Русите казват на жената марушка, на хлябът – хлеб, на виното – винт, на ракията – водка, насядайте – наседайте, дай – давай, да ядем – да кушаем.

– Дядо хаджи – пресече го един, – ами на отровата как викат?

– Зехир! – отговори с непоколебима сериозност хаджи Ахил.

Пловдив, 1881 г.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5003>]